

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 88 (1975)

Artikel: Her ed hoz
Autor: Biert, Cla
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-231677>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 05.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Her ed hoz

da Cla Biert

Il scussal da Chamümgia

Las bes-chas chi d'eiran per trar e na per mazzar gnivan nodadas il Venderdi Sonch. Nossa nouda chasa d'eira ün givgöl aint ill'uraglia dretta. Quai d'eira amo vaira simpel per far, otras chasas vaivan noudas plü cumplichadas, cun fouras, mezzas glünas, trianguls. I d'eira be da volver aint il piz da l'uraglia, per lung, e da tagliar schlinch cullaforsch.

Meis bap traiv'aint «il scussal da Chamümgia», sco cha nus dschavian, ün tschert scussalun alb, cun mongias, serrà fin süsom, quel scussal ch'el traiv'aint eir per parderdscher il vin da Chamümgia.

Davo glivradas las lavuors in ui dschaiva'l:

«Figl, parderdscha la tschendra!»

I d'eira da tour ün pêr boffas tschendra, our dal furnel, aint in üna brocla. Bap pigliaiva la forsk gronda, tilla güzzaiva culla cut, suot la spina, süantaiva giò e büttaiva lasura ün pa d'spiert fin. E lura giaivna cun mamma giò'n ui a nodar.

«Tegna salda la creppa!» disch bap a mamma chi tegna il vadè pellas cornas e stordscha nan il cheu. Ed a mai disch el:

«Nan culla brocla! Precis suot l'uraglia, amo ün zich, uossa tegna salda!» Mamma volv'aint l'uraglia, bap driva e serra la forsk aint il ajer, ün pêr jadas, vain giò cul bratsch, louva la forsk in direziun, schmacha insembel il piz da l'uraglia cun tschel man e zac! Il vadè dà ün sbrai trid, doza il cheu dindet, il toc uraglia svoula per ajer. Mamma tegna cun tuotta forza, uossa eir bap güda a tgnair salda la

bes-cha e schmacha la plaja giò aint illa tschendra chi vain cotschna.

«Tegna salda la brocla, figl! La tschendra fa cha'l sang staliva.»

Mo la bes-cha fa üna spantunada, doza il cheu e sgurlatta cha'l sang siglia nan aint per mia fatscha, süls mans da mamma. E'l scussal da bap ha uossa tacals da sang e tacals da tschendra. El metta svelt la forsch aint illa brocla, piglia il vadè pel gnif, va culla dainta aint pellas fouras nas, til cludischa cul schnogl cunter il paresepan, volva nan la creppa e disch:

«Amo üna pezzina laint, lura esa bun.»

Planet il sang s'incuoglia e staliva.

Ed uschea faiva'l eir cun tschels vadels, culs usous e culs agnels. Lura gniva'l sün chadafö, as lavaiva ils mans e traiv'oura il scussal. Ma mamma nu bugliva il scussal, ella til arschantaiva be cun aua freida, a la buna, tant cha las flachas da sang nu svanivan dal tuot. Meis bap til dovraiva inamöd amo üna jada a la Festa da Pasqua, per parderdscher il vin.

Giò da stüva d'sura, our d'üna trocluna da chartun in s-chaffa bella, d'eira da tour las trais chantas da zin, il bacher d'argient e'ls duos bachers d'or. Eu vaiva da lavar amo üna jada quella roba e da süantar, fin chi nu d'eira plü ninglur ni flachas ni spuolverins, meis bap controllaiva tuot da manü, cun ün sdratschin alb, fin cha chantas e bachers glüschivan dadaint e dadoura. Lura giaivna giò'n schler e laschaivan oura il vin, in crias da vaider, a duos liters l'üna. In üna cria dad ün liter meis bap laschaiv'oura vin alb. I d'eira da lovar tuot sün maisa d'ustaria: las chantas da zin vödass culs vierchels scrauvgiats giò daspera, las crias da vaider implidas, ils bachers e'l vin alb culs magöls pel cussagl da baselgia.

Ma duonnanda pigliaiva lura il Pan da Chamüngia our da chaminada, duos panuns bler plü gronds co solitas rasdüras, fats aposta dal furner e manats la daman in chasa, ün tschert pan alb, anzus. Quels pans gnivan eir miss sün maisa d'ustaria, sün üna cuverta da glin cun pizza e cun sü peschs rechamats. E daspera ma duonnanda mettaiva la plana da Chamüngia cul curtè da Chamüngia. Meis bap guardaiva amo üna jada la maisa, lovaiva las chantas da zin in lingia, tagnaiva ils magöls cunter la fanestra e faiva giò amo üna jada ils monchs da las crias. Lura mettaiva'l amo ün fessel in pigna, «per cha'l vin vegna tamprà inandret». A las nouv, cul bat dal

seguond sain da parderdscher, gnivan in chasa ils homens dal cussagl da baselgia, tuots vestits a nair. I tagliaivan lura il pan in sriblas, sco lingers, e lovaivan sü quellas a s-chandler sün ün plat da lain, cun ün mantin da glin suotaint. Cur chi d'eira avuonda, gniva miss suringìò üna cuvertina da saida naira cun franzlas d'or.

Tanteraint pigliaivna minchatant ün süerv vin alb ed implivan lura las trais chantas da zin cul vin cotschen. Cur chi vaivan glivrà, spettaivna a sunar il prüm sain da sunasoncha, bavaivan oura il vin alb e giaivan our da porta chasa, ouravant il president dal cussagl cul pan, lura tschels cullas chantas da stagn e'ls bachers. Davo Soncha Tschaina il cussagl da baselgia tuornaiva amo üna jada in ustaria. I masüraivan oura il vin vanzà, ma duonnanda faiva il quint e'l chaschier dal cussagl pajaiva. Intant cha meis bap faiva uorden e mettaiva in salv la roba lavada, schi ma mamma lavaiva in chadafö il scussal da Chamüngia.

Flachs da vin o flachs da sang —

La duonna da Robinson

La siblunera da Pradella d'eira nos paradis. Nus giaivan giò cun velos. Jachen vaiva survgni ün velo da seis cusdrin, üna patracca cun roudas svergulas, be ruina, sainza sez, sainza glüm e sainza frains, mo ir giaiva'l, almain aval. Eu vaiva be il charröt, ün tapun da larsch cun duos palocs per traviers sco aschigl, roudas da lain, resgiadas giò d'ün tagliöl e fermadas ourasom cun üna guotta. Eu vaiva invilgia dal velo da Jachen e n'ha puplà lönch per meis bap sü, fin ch'el ha dit:

«Schi piglia damaja quists tschinch francs e va sü pro Baillard!»

Baillard, ün hom plü vegl cun üna vusch raca, quel faiva limunada e sirup d'ampuas, cumadaiva e vendaiva velos e d'eira ün bun culs uffants. Mo el ha dit cha quel velo là, quel nair culs uders nouv, cha quel cuosta set francs. Eu til n'ha dat il tschincun e n'ha dit ch'eu vegna lura cul rest.

«Hai hai, mobain, schi piglia'l!»

Cun ir cul velo giò Pradella am paraiva chi füss ün'otra via co cun ir a pè, i paraiva eir oters frus-chers, oters larschs, otra prada. Perfin las cossessas da chomps, da tschella vart da l'En, vaivan otras

culuors. Las muntognas d'eiran sco plü otas, e las nüvlas giaivan plü svelt. Il plü bel d'eira a laschar ir il timun, metter ils mans in glioffa e manisar be cul corp. I'm paraiva ch'eu füss il canarin da pin Jachen, mütschi our da la chabgia, eu tschüvlaiva, gniva oura culs mans e tils sventulaiva, e lura m'alorda fich bain ch'eu discurriva dad ot, eu discurriva cull'erba, culla bos-cha da mailinterra, culs arschüclers e'ls alossers, eu laiva cha eir quels vezzessan che bê chi'd es dad ir davent, davent da chasa, davent da bap e mamma, sur terras e sur mars, sco Robinson.

La siblunera d'eira zoppada davo las ognas e'ls trembels suot la via, e da tschella vart da l'En d'eira pas-ch, tant ch'ingün nu'ns vezzaiva. Ün rom da l'En, na plü grond co ün aualet, passaiva tras il siblun. Nus vain fat üna munta giosom, uschea chi s'ha fuormà ün bel puoz. L'aua, tuorscha sco lat, il prüm, as scleriva planet e gniva vaira choda, e nus ans traivan oura nüds raclüds e'ns bognaivan laint. Uschea vaina imprais bainbod a nodar. I d'eira ün pa sco far sigls giò sül toc dal fain, mo l'aua, quai d'eira sco ün ajer chi porta plü lönch, e cur chi's rivaiva culs peis giò sül siblun, schi d'eira be da dar ün stumpalin, ed uppa! as gniva darcheu sü, sco ün ballun. Nus vaivan eir fat ün flös, cun romma liada insembel cun cordas, e sün quel navigiaivan quels chi nu savaivan amo nodar e stumplaivan «la barcha» cun ün bastun.

Ün di cha nus giovaivan darcheu, chi aint il puoz e chi cul siblun: — chasas, vias, baselgia e clucher, il tunnel da Tasna, il chastè da Tarasp e'l Piz Pisoc e la Val S-charl, l'En cun punts e tuot — schi es gnüda Jogscha. Quai d'eira üna mattetta cun ögliuns s-chürs e traschoulas brünas, adüna ün pa spennada. Ella gniva suvent a giovar cun nus, ella nu vaiva fradgliunzs e sa mamma dschaiva «il mat fallà». Jogscha nu s'ha fat bler landroura cha nus d'eiran nüds. Mo cur cha Nuot ha dit «Jogscha po giovar be sch'ella as tir'oura!» schi nun ha'la vuglù, il prüm. Ella s'ha missa a far tuortinas da siblun; mo davo üna pezza, ch'ella d'eira tuot bletscha, schi s'ha'la tratta oura eir ella, fin a las chotschinas. Nuot ha dit:

«Eir las chotschinas!»

Mo las chotschinas nun ha'la vuglù trar oura gnanca per da dir.

«Uossa giovaina a Robinson!» ha dit Jachen tuot in d'üna jada, «quel chi sa nodar il plü svelt es Robinson. Jogscha dombra.»

Jogscha ha dombrà, pro Nuot fin quindesch, pro Jachen fin desch

e pro mai fin nouv. E lura ha'la dit: «Cla es Robinson!» cun ögliuns glüschaints e cun foppinas aint illas massellas, cotschnas sco la maila da barba Tumasch, massellas chi faivan cuaida da morder laint.

«E tü Nuot est Venderdi!» n'ha eu dit dalunga e til n'ha dat ün rom aint in man, «là via es nos cuvel, là suot quel grippun, vezzast, e quist qua es il mar culla barcha chi ha fat navruotta», eu n'ha muossà cul bratsch stendü, sco ün uffizial da marina, vers il puoz e'l flös, «quia ingio cha nus eschan, es l'isla da Robinson, cul god là via, quai sun palmas, vezzaivat. E las puschas sun las nuschs da coco.»

«E che sun tschels, che sun Jachen e Menin? ha dumandà Jogscha.

«Nu vezzast cha quai sun ils sulvadis!» n'haja dit. Menin ha dat dal cheu da schi ed ha fat giò il siblun intuorn la bocca. El d'eira verd da la belma, eir ils chavels d'eiran verds, vi da las chommas vaiva'l üna cruosta grischa chi's spletschaiva, l'umbli staiva oura sco'n büttel da chürom e'ls mans d'eiran nairs.

«Ed eu sun la duonna da Robinson!» ha dit tuot in d'üna jada Jogscha ed es ida via aint il cuvel.

«Robinson nu vaiva duonna!» ha dit Nuot. Mo Jogscha vaiva fingià cumanzà a cleger frajas da god ed ampuas e «nuschs da coco», da möd cha Nuot es stat perinclet, tantinavant. Dalunga ha cumanzà la guerra cunter ils sulvadis chi laivan involar las frajas. Venderdi ha trat ün crap al sulvadi pel vainter aint, eu n'ha tut a tschel — quai d'eira pover Menin chi nu savaiva nodar — e til n'ha schlavazzà aint il puoz ch'el sbiattaiva sco'n pigliat, cun tuots quatter, e daiva sbrais e cluotschiva e's magunaiva e faiva uschè da stendscher chi d'eira ün dalet a verer. Lura sun eu tuornà aint il cuvel güsta cha Venderdi faiva dispitta culla duonna da Robinson, perquai ch'ella nu til laiva dar frajas ed ampuas.

«Venderdi mangia be nuschs da coco», ha'la dit cun rabbia, «las frajas ed ampuas sun per Robinson!»

Mo cun quai Venderdi nu d'eira perinclet, e cur ch'eu n'ha cumanzà a mangiar, schi m'è'l sigli adöss e la battosta ha cumanzà. Probabel ch'el füss gnü maister, el d'eira bainschi ün pa plü pitschen, mo svelt ed aisel sco üna müstaila. Scha Jogscha nu'm vess güdà, schi'm vess el terrà. Mo ella til ha tschüf pels chavels davo aint ed ha strat cun tuotta forza, fin ch'el ha stü ceder.

«Quai nu vaglia!» ha dit Nuot, «eu nu giov plü!»

Üna pezza ha'l fat il mutsch, lura ha'l dit:

«Tü Jogscha nun est la femna!»

«Schi ch'ella es la femna!» n'ha eu dit.

Nuot ha guardà üna pezza aint pellas chotschinas da Jogscha, lura ha'l dit:

«Schi muossa!»

Ella s'ha vouta ed ha dit:

«Na, ch'eu nu muoss!»

«Schi schi», n'ha eu dit, per buniar, «pür muossa a quel plufferun, quai es bain listess.»

«E na, ed eu nu muoss!»

Nuot tilla ha grampada pellas chotschinas ed ha cumanzà a strar. Jogscha tгнаiva ferm ed ha cumanzà a cridar. Eu n'ha dit:

«Schi muossa tantüna, sch'el nu voul crajer, quel saimpel. Cucca cha tü est üna!»

«Tegn'la pella bratscha!» ha dit Nuot, «ed eu tilla tegn pellas chommas. Mo Jogscha daiva da bratscha e da peis e faiva ün sbragizi da's tranglar. Lura sun gnüts ils sulvadis a güdar. Jachen vaiva salvà a seis cumpogn our dal mar, intant, e tuots duos s'ha büttats sün Jogscha e tilla han tgnüda. Nuot ha strat giò las chotschinas. Lura ha'l guardà.

Mo el es dalunga stat sü dret ed ha improvà da dir cun spredschi:

«Hai hai, main da nöglia!»

Curius, tschels nun han ris, i han guardà e nun han dit nöglia. Menin ha perfin fat ün pass inavo ed ha tschüttà sü per mai cun ögliuns. Jogscha schgniclaiva amo adüna, culla bocca averta e'ls ögls serrats cha las larmunas culaivan giò per la fatscha sco curals. Planet ha'la rafüdà da cridar. Ingün nu dschaiva nöglia. Nan da la riva gniva il schuschur da l'En. El d'eira oter co avant. Ed eir l'aua dal puoz am paraiva otra. Davo cha'ls mats tilla han largiada, schi Jogscha es statta sü be plan, s'ha tratta aint amo plü plan ed ha soflà il nas chi'm paraiva ch'ella nu less rafüdar plü.

Lura vaina dudi üna vuschuna tras la bos-cha:

«Che faivat qua?»

Quai d'eira sar Joannes. El tгнаiva la fotsch in man. El es gnü nan plü daspera, ha guardà üna pezza ed ha dit:

«Porchamainta!»

El staiva là, dret sü, il schilun pozzà cul manin cunter la s-charpa, uschea cha la fotsch staiva guliv oura, dasper sia fatscha chi guardaiva cun tschera fera aint per nusoters. El staiva là sainza as muantar, sco l'archanguel, e sia fotsch glüschiva e sbrinzliaiva sco üna spada cur ch'el ha dozà tschel bratsch ed ha dit, muossond sü vers la prada e'ls chomps:

«Our da quia! It a lavurar!»

Nus ans vain trats aint svelt ed eschan its per nos fat. Cun ir sü dal röven n'haja guardà aint per Jogscha. Seis ögls d'eiran oters co avant, amo plü gronds e plü glüschaints, mo las duos foppinas aint illas massellas nu d'eiran plü, e las traschoulas nu d'eiran plü. Ils chavels tilla crodaivan sur las spadlas giò, e tanter ils ögls e pro la bocca d'eira eir alch oter, alch chi tilla faiva sumagliar a ma mamma. Sü da la costa gniva il schuschur da l'En, cun ün'odur amara da föglias d'ogna. Mo vi da meis lefs d'eira amo adüna il gust da frajas da god.

Honda

Giacca, chotschas, stivals, s-charpas e manetschas, tuot es our da pel naira chi glüscha. La chaplina es cotschna, e suotoura pendan ils chavels fin a las spadlas.

El ha pozzà la Honda, quel motorun ferm cun roudas sco ün auto, dasper la s-chala d'ustaria. Uossa piglia'l giò la chaplina e'ls öglhieruns, metta a lö la frisura, fa oura il zip ün toc, süsom la giacca, as dà üna stendüda e va sü da s-chala. Quaint esa musica. El spetta ün mumaintin sün üsch, fin cha las mattas guardan. Lura va'l dasper ellas via, sainza tillas avürar d'ögliada, cun passuns. Quai es üna passiva speciala, ils pass sun ün pa plü lungs co quai cha la chomma less, e'l corp sura va mincha jada ün zichin davant giò. Ün da seis cumpogns ha dit cha eir la passiva stopcha demonstrar la differenza dals solits citadins. El va fin pro'l bar, piazza manetschas, chaplina ed ögliers sülla credenza, metta las chommas in crusch, volva il cheu uschea cha las mattans vezzan seis profil e disch:

«Coki!»

Quai es per la barmaid chi po verer seis profil da tschella vart

aint. El baiva be plan. El nu vaiva said, insè. Lura paja'l e va, darcheu cun passuns, manetschas, ögliers e chaplina in man. I til guardan davo, i scuttan, las mattans, i stan sü, uossa, i van vi pro la porta. Mo el nu dà bada, el nu volva il cheu. Mo ils ögls volva'l, cun dar man la Honda. Oppalà, bod ch'el vess invlidà da metter sü la chaplina e'ls ögliers e da trar aint las manetschas. Il motor üerla fingià, il prüm be da bass, lura dadot e darcheu da bass. Vumm! daja üna spuolvrada cha la glera siglia, ed ün toc aval darcheu: vumm! e davent ch'el es.

Sün sia Honda, là è'l da chasa, e da motors s'inclegia'l lura, vè! El nu mangla verer las armaturas, ni per la früda ni per las turas ni per oter. El doda tuot quai. Schi, sia Honda, quella sa chantar, plü bain co tuot las cassetas, plü bê co tuot ils schlagars dal muond. Ah, co ch'ella fa per cumond pro la mindra manouvra! Malapaina da tocker aint esa, e fingià ha'la badà che chi's voul. Cumpetter po'la culs autos ils plü fermes. Pür chi vegnan, ils Jaguars, ils Mercedes, ils Porsches, ils Mustangs, cun directers e docters laint, cun fabricants e milliunars. Eu tils lasch passar ün tockin e lura duna gas, e vumm! davo pac meters tils n'haja fingià, eu tils pigl avant chi guardan be schlinch, cun lur gniffunas sco vaschias. Lascha tü be chi cratschlan cun lur trumbettas racas, lascha be chi improvan da'm tschüffer oura, Honda sto rier da schloppar da quai, da tschientquaranta sün duatschientevainch va'la suletta, sainza dar gas per uschè dir. Ah, mia Honda, quella ch'eu n'ha tschernü, ch'eu n'ha pajà, cun da meis raps, sainza as dumandar, povers bajaders cha vus eschat, a vus as muossa chi chi'd es qua il maister, chi chi'd es qua patrun! I'm vain be da rier: che es quai, tschantar in ün auto? Nöglia nun es quai! Quai sa mincha pluffer, star là sco ün sach lana da pulir, schmachar sül gas minchatant e fûmar sigars gross. Per l'amur da Dieu, che sflötruns gronders cha quai sun, cun lur cravattas e lur chapels, cun lur tschattas plain anels, cun vainters tais e peis chi spüzzan! Na na, quels be chi taschan chamön e stettan inavo, cun lur ögls tschierplus. Che vezzna? Nöglia nu vezzna! Ni'ls gods ni las muntognas, ni'ls lais ni las nüvlas. E cur chi dà ün zich vent, schi serrna la fanestra. I nu san che cha quai es, il vent. I nu til saintan co ch'el schmacha cunter il pet, co ch'el volva, pro las stortas. I nu ferman aint ils gods e dasper ils lais, gnanca süls pass da muntogna. I han adüna prescha, per temma da gnir a la cuorta, per implir lur buorsas taisas, per magliar e

baiver e's far da gronds fin chi schloppan ün di. Tuottadi guardna süll'ura. I nu san che cha quai es: ir davent! Davent da chasa, sur terras e sur mars. Dalöntschi davent less eu ir, schigliess, surour ils cunfins da tuot ils pajais dal muond, adüna plü dalöntschi e plü dalöntschi, be eu e mia Honda!

La fontana persa

Eu chamin aint il let d'ün flüm süt sü. Minchatant guarda davo quel e tschel peidrun, schi füss inclur amo alch puoz. Mo i nun es gnanc'ün squit d'aua plü. Il siblun, tanter la crappa molada, spuolvra cun chaminar. Eu m'inchabuor, mo guinchir nu possa, eu sto ir oramai quella via, amunt, in tscherchas da la fontana.

Co? Nu d'eiran quai pass, davo mai? I nu's vezza ad ingün e tuottüna dod eu ils pass chi's ferman cur ch'eu am ferm e chi cuntinuan cur ch'eu vegn inavant. El am fa temma, quel pulizist invisibel chi guarda ch'eu fetscha meis dovoir.

La val vain plü stretta aint illa clüsa ed eu n'ha fadia da chattar il truoi tanter sü las plattas schlavadas oura glisch da quell'aua chi'd es gnüda millenis e chi uossa nu vain plü. Ün toc plü amunt esa god da las varts, lura la val as schlada. I cumainza il pas-ch. Eu chaminess jent sül tschisp, mo quel davo mai nu cumpatischa sviamaints, el am sforza da chaminar davo il let crappus.

Uossa duna ögl da la vart ün cuntschet vegl, ün da quels repars cunter l'auazun, fat cun bos-cha e crappa. Eu rampign sü. Quel davo mai nu recloma. Il mür cumainza a crescer, el vain adüna plü ot e plü lad e plü gröss, quai nun es plü ün cuntschet, quai es ün mürun immens, ün argin da betüm armà chi serra tuot la val. Hai hai, quai es la munta per tgnair il lai, m'impaisa, quella es la cuolpa chi nu vain aua. Quel davo mai ria darcheu, e seis pass rabattan dürs sül tschiment. I nun es ingün lai da tschella vart dal mür! El sarà bain stat üna jada, mo uossa esa là üna palü marscha cun tschispa schmagliada, cun puozs chi savuran da schmorva e cun üna belma verda e tachuossa sü pella costa. Là ingio cha viavant creschiva erba züjusa e spessa, cun violas, mattun, neglas d'crap e bandusas, là es uossa ün pantan. Schi rumpessan il mür, lura l'aua da la palü pudess

oura. Perche nu hana ruot il mür? El nu serva plü a nöglia, schi manca l'aua.

Mo guarda là! I han laschè l'alp! L'es propcha ingio ch'ella d'eira adüna, süsom l'era, la teja veglia, la stalla. Curius, sülla salaschada, davant l'entrada, nun esa ingünas buatschas. E la teja veglia nun es da lain vegl. Quai es lain nouv, ars aint aposta e dat sü cun öli brun s-chür. Tschütta, la porta es schlincha, sco adüna, cul polsch sura plü'n oura co quel suot. I han perfin glimà oura l'üsada dal portöl. Mo la petta dals mans dals massers, dals signuns e dals pasters, quella nu suna stats buns da far davo. In ün chantun da la teja es la chaldera, daspera il föcler. Eir las curunas sun precis ingio chi d'eiran, malagulivas e squadradas a manera. E lasura esa cuppinas da lain, la comma naira, sduns e plats da lain, perfin broclas. Quai es la vaschella veglia, üsada e stradovrada. Dapertuot esa sü scrittins «Nicht berühren!»

Eu vegn aint il schler dal chaschöl. Sülla curuna ourasom esa ün pèr fuormas. Eu toc aint e'm spavaint: i sun da chartun! Aint il schler dal lat esa eir tuot sco quai chi d'eira: la maisa dal signun, las muottas dal lat in s-chandler. Eu vegn aint cul daint: i nun es lat, id es ün tschert palperi da bargiamina, rapà e culuri precis sco gromma. Uossa ün hom am piglia pella mongia. Mo quai nun es l'invisibel, quai es be ün paster. El ha üna barba naira, bod massa naira, ed üna püpa resch nouva, cun mazoclas da saida cotschna. I nun es aint ingün tabac, ni tschütscha. I vegnan pro amo plüs pasters, cun aint blusas blauas rechamadas cun püt a crusch cotschen, cun chotschas nairas fattas oura cul fier e s-charpas da muntogna cun müsclas. Ingün suos-ch. Intuorn culöz hana fazous culurits, ün sco tschel, sün cheu tigelins nairs cun püschel. Tuots han barba e fatschas taisas chi glüshan. E mans fich curius hana: bod albs suotvart, sainza düritschas, e sura suna brüns, cun unglas nettas, tagliadas e glimadas a mezzagluna. Ün da quels pasters va uossa vi'l chantun da la teja e splatta culs mans, sco per dir chi cumainza. Cun quai as metta'l a trar la panaglia. Minchatant driva'l il vierchel, cucca aint e ria nan aint per mai. La panaglia nu sbarbuoglia, i nun es aint inguotta. Ün oter metta ün pèr fessels in fö, stumpla la schischögna cun plümagl e chaldera nan sur il fö e cumainza a masdar laint cul rupch. El ria aint per mai, tegna aint il chandun, sco per tour la temperatura. Eu vegn via a verer: la chaldera es vöda. Pür uossa vezza cha quai nun es fö,

suotaint. Quai sun bindels da palperi chi svolazzan, boffats d'ün ventilatur. E dadouravia nun esa fulia, quai es siblun culuri nair. I nu's vain suos-ch cun tocker aint, quai es culur dad öli.

Dasper la maisa dal chaschöl sta ün terz hom chi metta cullinas da palperi aint illa rischla. La puonna! El lascha giò la pressa lasura e tegna üna sadella da lain suot la crenna. Eir quel fa pajaglia aint per mai, sco per dir: Nunesa ch'eu fetsch quai fich bain!

L'invisibel, davo mai, ria eir el. El disch cha quist'alp nu saja plü mia, ch'eu tilla n'haja vendüda avant dalönch, mo ch'ella renda fich bain, cha blers esters vegnan a verer.

Eu mütsch our da teja, cun sgiarvitschs giò da l'era, mo eu sglisch sülla belma, eu riv aint illa patocha cha las s-charpas sfarfuoglian, eu sfuondr fin a la schnuoglia e nu riv oura culla chomma, la büergia naira am voul travuonder, eu dun da bratscha e chommas e vegn adüna plü inaint. Aint il puoz, be davant mai, vezza uossa tapuns marschs chi noudan, e tramas ruduondas, tuot grischas. Mo nu sun quai ils tettacls da la teja veglia? E là via es la travamainta dal stavel, tschütta, cun noms intagliats e millaisems. E là stess esser eir meis nom, intaglià da puob cul curtè da glioffa. La belma am tendscha fin pro'l vainter, mo eu vögl rivar via pro quella pütta cun aint meis nom, vi da quella am pudessa tgnair per nun ir suot. Mo eu sfuondr e sfuondr, sainza retegn, fin pro'l culöz, fin pro'ls ögls. Inaquella l'invisibel ria cha'l mürun da l'argin rebomba, el am stir'oura e disch:

«Na na, meis char, uschè simpel nun es quai, tü nun hast amo fat teis dovair!»

El am placha aint il let da l'auai aintasom il pas-ch. I nu vain ingün'aua, neir sü quisü bricha, ed eu sto ir inavant, amunt, zopparlond vi e nan, adün'inavant, aint e sü, in tscherchas da la funtana. Giosom la blaisch am ferma e guard intuorn. Qua d'eir'la tantüna, la funtana, oursuot quel grippun sbuoflaiva l'aua, clera e lomma. Uossa tuot es züglià. Eu cumainz a chavar, culs mans. Eu am met in schnuoglias e sgraflign oura glera, crappa, siblun e territsch. Uossa vegnan oura tocs tschimentats. Tantüna, quai es l'inchaschamaint! E giosom es il büschen. Eu sgiazzin plü da red, lura metta l'uraglia sül büschen: nöglia. Eu cloc lasura culla s-charpa. I rebomba. Eu til sfrach cun ün crappun: tuot vöd, süt sech.

Quel davo mai nu ria plü uossa. El cumonda da chavar inavant.

Id es gnü pro glied. I stan davo mai e spettan. Alchüns scuttan. I dischan ch'eu saja quel chi sa ingio chi'd es la funtana, da nu disturbar. Curius esa cha meis mans nu'm fan mal. Las pivatellas gnanca nu sun criaintas, tant ch'eu chav oura üna fouruna sco ün tunnel, aint ed aint, fin sül grip. Eu met l'uraglia lasura e taidl.

Nu's doda üna rumur? Id es alch aintaquaint. Sco ün schuschur chi vain e va e tuorna darcheu. Minchatant para sco da dudir vuschs. Eu am volv vers la glied. Tuots guardan aint per mai. Eu di cha la funtana sarà chafuol aint il grip. Alchüns as volvan per ir.

I nun han said.

Eu guard inavo scha l'invisibel füss amo qua. El nun es plü. Mo eu dod sia vusch nan da dalöntschi:

«Nu't stramantar, e tü gnarast a chattar l'aua da la vita.»